

OVER STRAFRECHT

Herman Bianchi, *Gerechtigheid als vrijplaats, de terugkeer van het slachtoffer in ons recht*. Baarn, Ten Have, 1985, 218 blz., 598 Fr. ISBN 90-259-4229-6

Herman Bianchi nodigt ons uit om na te denken over nieuwe beginselen bij geschillenbeslechting, meer bepaald in het strafrecht. Men zou zijn werk kunnen indelen in drie delen :

Een eerste deel waarbij de auteur 'nieuwe' waarden en modellen vooropstelt, van waaruit hij in het tweede deel een aantal voorstellen doet (geïllustreerd door historische precedents) en een derde deel waarin hij zijn voorstel met betrekking tot asiel en vrijplaatsen uitwerkt.

De 'nieuwe' waarden die de auteur vooropstelt, worden hoofdzakelijk aan de Bijbel ontleend. In dit deel doet het boek wel even denken aan de klassieke werken van Grotius, Bodin, Hobbes en anderen, die naar de Bijbel verwezen om hun stellingen kracht bij te zetten. Vaak worden deze Bijbelse waarden gesteld tegenover Romeinsrechtelijke begrippen evenals tegenover de 'Inquisitie', zonder dewelke het strafrecht er volgens de auteur niet zou gekomen zijn.

Centraal staat het Bijbels begrip 'tsedeka' (ts'd'k) (gerechtigheid), waarbij in dit tsedeka-model minder de intentie dan het behalen van een resultaat zou tellen. Een reeks andere waarden zoals loutering, omkeer en berouw, verzoening, vergeving enzovoort vullen het centraal begrip aan.

De auteur gaat er eigenlijk vanuit dat een repressief recht en meer bepaald een repressief strafrecht nooit een goede uitkomst biedt voor conflicten. Vandaar dat het ontstane conflict rechtstreeks door de erbij betrokken partijen zou moeten worden beslecht, die het niet zozeer zouden hebben over de misdaad, als wel over herstel en verzoening met betrekking tot de gevolgen van de conflictsituatie. Dit is het assensusmodel, dat overeenkomstig het tsedekamodel bevredigende resultaten kan bieden in conflictsituaties. Vanuit deze algemene beginselen wordt een aantal voorbeelden gegeven van dit model, waarbij de auteur een reeks historische precedents aanhaalt (de praetor, het parlement in het beslechten van geschillen, de vergadering in de betekenis van de Portugese term 'palaver', buurtcentra, adviescolleges en bemiddelingscolleges, arbitrage - en scheidrechters, sociale rechtssolidariteit, notarissen - een merkwaardig voorbeeld van 'minnelijke' notariële tussenkomst met betrekking tot criminele aangelegenheden in bepaalde calvinistische streken- en vrijplaatsen).

Op basis van deze historische en andere voorbeelden werkt de auteur grondslagen en procedures uit van wat geschillenbeslechting zou kunnen zijn, waarbij eigenlijk een tweestelsel uitgewerkt wordt, enerzijds de door de auteur vooropgestelde beginselen en anderzijds ons bestaand systeem dat behouden blijft, als een aanvulling van het eerste stelsel. Tenslotte behandelt de auteur het voorstel van asiel en vrijplaatsen op meer uitgebreide wijze, eerst in een historisch perspectief (oudheid, bijbelse vrijplaatsen, vrijplaatsen in de Middeleeuwen en in de vroeg moderne periode), vervolgens in onze huidige rechtsstructuur.

Wat het meest aanspreekt in dit werk is de gedachte dat het recht eerder dan een strijd of een gevecht (of een onderdrukking) eigenlijk een bemiddeling tussen mensen dient te zijn waarbij men een overeenkomst of 'Pakt' tracht tot stand te brengen.

De voorbeelden uit de geschiedenis, door de auteur aangehaald, zijn zoveel bewijzen van een streven naar dergelijke geschillenbeslechting. Trouwens een aantal voorstellen door Bianchi gedaan, vonden reeds ingang in ons recht. Het bindend advies is hier een mooi voorbeeld van, evenals het scheidsgerecht. Ook voorzien bepaalde procedures in de mogelijkheid van een oproeping in 'verzoening' voor een rechter, of in de mogelijkheid zich te laten bijstaan in een rechtspleging door personen die partijen wat dit betreft kunnen helpen en (of) inlichten.

Wat niet zo eenvoudig blijkt te zijn bij het vooropstellen van dergelijke modellen, is het nagaan van de juiste verhouding tussen de vooropgestelde waarden en het recht, of tussen de paralegale normen (waarden, normen, morele waarden, economische normen, religieuze waarden enzovoort) en de eigenlijke juridische norm. Indien men aanneemt, zoals prof. Carbonnier het vooropstelt (Carbonnier J. *Le phénomène d'inter-normativité*, in : *European Yearbook in Law and Sociology*, 1977, 42-52, aangehaald door Prof. Braekmans in : *Paralegale normen en Lex Mercatoria*, in : *Tijdschrift voor Privaatrecht* 1986 nr. 1-2 blz. 1-70), dat de juridische norm als kenmerk heeft zich aan een andere sociale regel aan te passen, dan heeft de juridische norm in dit opzicht een neutraliteit.

De door Bianchi aangehaalde historische voorbeelden verwijzen alle naar groepen waar de collectieve waardebeleving (vooral de religieuze waardebeleving) dergelijke juridische modellen van geschillenbeslechting deden ontstaan. Is dit nog (of eveneens) mogelijk in een samenleving waar een pluraliteit van waardebeleving vooropgesteld wordt en waar het lekenkarakter van het recht een duidelijk onderscheid tot stand brengt tussen rechtsbegrippen en godsdienstige begrippen? Kan men vanuit deze historische voorbeelden vooropstellen dat het 'strafrecht' enkel het regelen van conflicten mag beogen? Of is het doel van het strafrecht niet eveneens het beletten van de wraakneming?

In deze betekenis zou men kunnen stellen dat vrijplaatsen ergens het midden houden tussen een systeem van private wraakneming enerzijds en een systeem van beoordeling door (openbare) rechtbanken anderzijds. Dit is ook soms een historisch moment in de evolutie van het strafrecht in een bepaald rechtsstelsel (cfr. bijvoorbeeld in de Bijbel het boek Jozua hoofdstuk xx, dat in dit verband - ofschoon dit niet de diepere betekenis is van deze tekst - duidelijk een historische aanwijzing geeft). Blijft de vraag of de door Bianchi vooropgestelde vormen van geschillenbeslechting in het strafrecht (en de vrijplaatsen) bestaansredenen hebben in ons recht? Wellicht wel, maar dan toch mijns inziens met een dubbele beperking. Deze vormen van 'geschillenbeslechting' kunnen slechts aangewend worden voor bepaalde vormen van criminaliteit. Het zijn geen algehele oplossingen die steeds tot bevredigende resultaten zullen leiden. Dergelijke geschillenbeslechting blijkt mij bijvoorbeeld in geen geval mogelijk voor 'terrorisme' (waarbij terreur als actievorm gebruikt wordt). Verder kunnen zij, afgezien van bepaalde minder belangrijke vormen van criminaliteit of vormen van criminaliteit waar duidelijk een oorzaak voor te vinden is, niet enkel het gevolg zijn van een 'onderhandeling tussen partijen'

doch eerder van een reeds gevoerde procedure voor de rechtbank. Het initiatief moet bij de rechter blijven en kan moeilijk gelaten worden aan 'partijen'. Dit niet enkel om private wraaknemingen te vermijden. Doch vooral omdat men hierdoor een inspanning vraagt aan de doorsneemings die niet beantwoordt aan de waardebeleving in onze samenleving en die daardoor verder reikt dan wat het recht eigenlijk verwezenlijken kan.

Philip DE KEUKELAERE

* * *

LEVENSBESCHOUWING EN PSYCHOTHERAPIE

H.C. Rümke, *Over geestelijke gezondheid en levensbeschouwing* (essays samengesteld door J. van Belzen en A. Uleyn). Baarn, Ambo, & Schoten, Westland, 1986, 145 blz., 450 Fr., ISBN 90-263-0773-X

Voor het Katholiek Studiecentrum voor Geestelijke Gezondheidszorg hebben J. van Belzen en A. Uleyn een aantal niet gemakkelijk toegankelijke essays van de Nederlandse psychiater H.C. Rümke (1893-1967) verzameld en hier uitgegeven, voorzien van een inleiding die de auteur in het geestesklimaat van zijn tijd situeert. De essays, één voor één heel vlot geschreven voor een niet-gespecialiseerd publiek zaten verspreid in tijdschriften of in verzamelbundels. De auteurs hebben, terecht overigens, gemeend dat zij vandaag nog steeds een inspirerende waarde hebben. Het is inderdaad zo dat men iets kan leren van psychiaters die zich niet in hun medische specialiteit opsluiten, maar die zich echt voor de mensen, die ze in hun consultatie-cabinet voor zich krijgen, interesseren, en die daarenboven met verwonderde blik aan de cultuur participeren. Rümke was een psychiater met een heel ruime en diepe kennis van zijn vak (daarvan getuigen zijn handboeken), maar ook iemand die wou luisteren naar en kennis nemen van hetgeen in de wereld gebeurde (daarvan getuigen zijn essays).

In zijn psychiatrie heeft hij altijd heel veel belangstelling getoond voor wat men later het biologisch-medische model is gaan noemen. Maar dit model is voor hem niet exclusief, eerder fundamenteel. Rümke is zich altijd van de levensbeschouwelijke dimensie bewust gebleven. Hij schrijft niet dat het meest innerlijke van de mens tot de psychologie behoort, maar dat het er de kern van uitmaakt. De mens die voor hem model staat - een model dat later wel door anderen bekritiseerd werd - beschrijft hij als volgt : "... de mens, die de psycho-biologische curve heeft doorlopen, die grotendeels vrij is van infantiele resten, die zijn weg in de maatschappij heeft gevonden, diens graad van verdere ontwikkeling wordt bepaald door de mate waarin hij in staat is tot existentiële belevingen" (blz. 34). De psychiatrisch gerichte psychotherapeut zal natuurlijk oog hebben voor de psychobiologische onderbouw van de menselijke existentie, maar hij zal er zich wel bewust van zijn dat deze onderbouw 'onder het gebouw' staat en dus fundamenteel is ten aanzien van het essentiële, met name de existentiële belevingen. Eigenlijk moet wel elke arts dit onderscheid tussen het funda-